

Ključić, grad Nelepićev u kninskoj županiji.

Napisao

Grgur Urlić-Ivanović.

(Nastavak. Vidi br. II. str. 109—111.)

II. Dio.

Siiede i mrke razvaline naših davnih kulišta, koliko odavaju svoju davninu na svomu tavnomu liku i obrisu, toliko jih je sama narodna priča i pjesma obukla u svoju otajstvenu naricaljku, kojoj se davno zametnuo glas u hrvatskoj starini.

Naši starinski gradovi, u ovoj koljevci hrvatstva, obavijeni su čarobnom mrežom liepih priča i pripovjedača. Najstarija priča u pjesmi prepliće se oko tavnih dvora i kula Ključića grada, koja mogu slutiti na davnija i kasnija doba, na narodne i državne odnošaje u starodavnoj županiji Kninskoj.

U rodoslovnom stablu knezova Kninskih iztaču se tri ogranka t. j. Kninski, Cetinski i Ključki.¹ Značajno je pak da imena Kninskih dinasta nose obično Isanus *Neleptius* te Iuan, u ogranku, Ključkomu pretežno, Isanus: Nakitno ili plemensko prezime Nelepicus, nerazbistreno je, dočim ta imena koliko po Luciću, toliko i ona u spisih arkiva mletačkog jesu izkrivljena. Ime Ižo i danas se čuje u okolicam Ključa, mjesto Ivan, po tomu dalo bi se nagoditi da *Comites Tinninii Isanus* i *Ivan*, istoga su značenja. Dodajemo ovim potrebitim opazkam sljedeće: Drži se, da još od starije dobi pripadaju ogranku Nelepića Ključkih ovostrani predjeli Krke s Prominom i Miljevcim, kao poglaviti dio zapadne i podnevne Zagore do granice Trogire i Šibenika sa svimi utvrdami i kulami. Godine 1252. kralj Bela. IV. potvrđuje posjedovanja plemića hrvatskih Stjepana, *Isana*, Vojnića i Kvakića obstojećih u primorskim predjelim, a to za korist države i onih strana. U zamjenu odpušta im knežiju Dražnik, sa svimi pravi i prihodim na vječita vremena. Ovu povelju, na prošnju plemenitoga muža iz Hrvatske, vojvode Nelepića sina Jurjeva, po djedu *Isanu*, potvrdi kralj Dragutin Robert, god. 1322.² Ključić je dakle pripadao ogranku Kninskih Nelepića, pošto se god.

¹ Milinović Cetinski knez Domaldo str. 14—15, pak Lucius de reg. Dalm. et Croat. arbor genealogicus Comitum Tinini.

² Note e documenti di Giov. Lucio Traguriense. Bul. di Arch. e Stor. Dal. Nro. 6, pag. 86.

1333., izrično spominje knez Isan Ključki (Isanus de Clavi)¹ brat kneza Ivana Nelepićskog, kninskoga vojvode, i kneza Spljetskoga.

I.

Proučavajuć kulišta starih hrvatskih gradova u Pokrčju, i po obliku gradjevine, i po klačnoj primjesi, dadu se razabrati *davnije* i *kašnje* doba. Po takvoj oznaci, najstariji grad prikazuje se Bogočin, stranom Nečven, pak Baničin-gradac — ili ti Vilin-grad nad Krkom blizu Marasovina prominskih. Pregledavajuć mrka kulišta grada Ključa, mogu se na njima nekako opaziti dvoje doba, starije i kašnje. Najstariji predjel bio bi podnevni, sa velikim prigradjenim dvorištem i prikrajnim podorim, te nekim premršenim točkam; dočim srednji dio s negdašnjom sjajnom visokom polačom, i sjeverni dio, na pročelju kojega diže se visoka kula, uobličuju dalek razmak vremena u gradjevini. Zasnivanje grada Ključa ili ti Ključica pada u prvu polovicu XIV. stoljeća, u znamenito doba borbe hrvatskih knezova, proti sili mletačkoj i prevlasti kraljevoj. Ključicu udaren je osnutak nekako god. 1330., a dovršen 1336—37.²

U domaćim i stranim izvorim Ključić se nazivlje *Chgliuc*,³ *Castrum Clavis*,⁴ *La chiave piccola*, *Glavez*, *Clavez*,⁵ po čemu i u puku ostalo mu ime Ključ, Ključic, ili Ključice. Porazom bribirske porodice Šubića g. 1322., podiže se visoko moć kninskih knezova Nelepića, koji poput Šubića snovali su da podignu narodni pokret za oslobodjenje. Po tomu nastale su velike borbe izmedju knezova hrvatskih, poimence Šubića i Nelepića, s druge strane Nelepića s Bosnom. S knezovim su pristajali primorski gradovi t. j. prije Šubićim pak Nelepićim. Knez ili ti vojvoda kninski Nelepić Ivan bio se jako osilio i pogibeljnim postao posjedu susjednih knezova. I Konstantin njegov sinovac podupiraše ga u obrani podnevnih strana županije. G. 1339. zarati se sa gradom Šibenikom,⁶ ključki knez Konstantin, koji kako kazasmo, pomoćju kneza Nelepića svojega strica, bijaše uzdigao jaku tvrdju na granici Šibenika. Konstantin ključki zabranjivaše slobodan prolazak trgovini Šibenčanā. Radi toga, nakon različitih medjusobnih zadjevica bijaše orobljen i poplienjen okoliš Šibenika. Gradovi Šibenik, Trogir i Spljet prisiljeni da sklope savez proti Konstantinu Ključkomu, zahtievahu od njegova strica, prije saveznika gradovim, da se naknadi šteta Šibenčanim, počinjena od njegova sinovca. Ali knez Ivan, koji nakon pada bribirske porodice bijaše se osilio i vrlo ugledan postao, prezirom odbije sve tužbe i zahtievanja gradova. Po tomu

¹ Klaić. Opis zemalja, svez. II., strana 60.

² Lucius de regn. Dalm. Croat. lib. IV. pag. 205.

³ Lucio Memorio di Tragurio, pag. 226.

⁴ Lucius de regn. Croat. Dalm. lib. IV. pag. 206.

⁵ Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium. Vol. II, pag. 150.

⁶ Lucio Memorie di Traù, pag. 226.

s Ključica planula je iskra one zamašne borbe, koja požarom zahvati mal da ne svu Hrvatsku i susjednu Bosnu. Mletčići su motrili pomnjivo što se događalo u Hrvatskoj, i radili okretno da preprieče osnove Nelepića, protiv kojega bili su strašno ogorčeni Šubići. I kralj Dragutin Robert gledao je na Nelepićeve osnove i na one njegova sinovca. Medjutim po Hrvatskoj rat je plantio, i knez Nelepić pobjedonosno sva svoja poduzeća izveo protiv Bosne i hrvatskih knezova Ključić, na granici Župe i primorja, služio je na obuzdavanje Primorja, i stajao na straži protiv napadaju s mora. Bio je glavnom postajom za pobiranje prohodarine, radi koje toliko je bio biedjen knez Konstantin. Prohodarinu birali su na granicam Šubići i krbavski knezovi, Zahumljani kod Neretve, Dubrovčani na Carini itd. Inače ako su Nelepići pred Ključem danjak krvavi utjeravali derući trgovce i prolaznike, to je bila posljedica neprestanih zadjevica i ratovanja, u što jedni i drugi, neobuzdani zakonom, zakidivali naizmjenice ondašnjim samosiljem vlasnikâ i boljarâ. Konstantin ključki oružavao se je i utvrđivao u Ključu, radi kojega u samim Mletcima pogovaralo se je, da je na veliku štetu i golemu opasnost po gospodstvo mletačko u jadranskom Primorju. Mir pako nikako nije mogao za dugo ustrajati.¹

Nakon borbe izmedju Spljeta i Trogira radi Bosiljine god. 1337., pošto su se bili izmirili Šibenčani i Trogirani, Šubići stadoše napadati na Nelepiće. Gradovi se razdieliše na dvie strane; jedne su podpomagali Šubići, Frankopani i Kurjakovići, a druge Nelepići.

Trogirani i Splječani pristadoše uz kninske knezove, zato što su jim pomagali da se otmu danjku prohodarine, što je kliška kneginja Jela, Jurjeva udova, činila da joj plaćaju na Grlu. Ta dugotrajna i oštra borba morala je oslabiti gradove i knezove, pak i same Nelepiće, na što je ciljala kramarska politika mletačka, da uništi osnovu Nelepićevu. Uvlačeći se malo po malo, odvrate Splječane i Trogirane, pak Šibenčane, gdje je stranka mletačka stala jako rovariti protiv Nelepića. Krvav rat započe sa obadvie strane.

Ove župe trpile su najgore ratne nesgode na južnim granicam, osobito kninska. Šubići upadali i harali do Knina, a Nelepići zalićali se i do same Ostrvice i dalje. U tome komešanju kolovoza mjeseca god. 1338. Stjepan Lini navali na Klis, da ga otme Mladenu Jurjevu; ali ni tad neopravi ništa. On se je Mletčićem liepo udvarao, i u Mletcim kupovao oružje za ratne svrhe. Trogirani s Mladenom kliškim, Pavlom iz Ostrvice i s krbavskim knezovim s jedne strane, a Šibenčani s mora napadali neprestance na Nelepića, koga je s početka bojna sreća dobro pratila. Najžešći udarac dolazio je saveznikom s Ključa. Konstantin s pokrškim knezovim i sa svojim biesnim konjaništvom, navaljivao je na sam Šibenik i palio mu okolicu. Ban bosanski na iztoku nije mogao ništa protiv pograničkih tvrđja uz Cetinu. U proljeću

¹ Lucio Memorio di Tragurio, pag. 297.

god. 1339. Kosta potuče nemilo Šibenčane u dolini Stelpone-Stublini¹ na granici Trogira i Šibenika, i prisili jih, da mu u ratu protiv saveznika moraju razpoložiti 400 pješaka. Šibenčani za čas popuste. A Mletčići pomnjivo su pazili to krvavo pozorište, gdje se je žalostno trošila živa i čila snaga hrvatskoga naroda!

II.

I uprav s Ključica knez Konstantin vodio je krvavu borbu protiv Šibenika i saveznika. Različita poslanstva mletačkoga Vieća na dvor kneza Nelepića odpočeše u rujnu 1341., tražeći da se naknade štete učinjene Šibenčanom, i da se izravna razmirica sa Spljetom i Trogirom.

Providuri mletački *Donat i Ivan Contarini*, kao i ostala poslanstva Mletačka, pomenute i dojuče godine neopraviše ništa. Uz to knez krbavski Budislav pristupi u savez Šibenika protiv Nelepića, a Vieće mletačko savjetova Trogirane i Splječane, da protiv navalâ Nelepića sagrađe tvrđavu *Saratorok* (Sratok).² Vieće mletačko god. 1342. posla dva bilježnika u Knin, neka uznastoje oko vojvode Ivana, da se naknade štete učinjene Trogiranim i Šibenčanim. Pregovori su se vodili, i zadjevice se više pooštrevale. Spor je najveći bio radi slobodna prolazka trgovine i naknade šteta. S početka skupnovlada oprezno je kod Nelepića tražila, da se njezine želje izpune, preporučujući hrvatskim knezovima Šubićim i Kurjakovićim. Koliko Mletčići, toliko hrvatski knezovi uvažavali su veliku moć i ugled Nelepića. Svakako u poslu razmirica, po nalogu Vieća mletačkoga 19. Rujna 1342.³ rek bi da je sila kneza Konstantina u Ključicu prešla svaku granicu, u haranju, paljenju i robljenju zemalja savezničkih. U tu svrhu bio je odpravljen bilježnik *Jacobello Venier*, da oprezno radi na dvoru kneževu, da ukloni povode ratu, da naputi Trogirane i Šibenčane, da zahvali knezovima Pavlu i Mladenu, banićim bibriskim, kao i knezovima Vladislavu i Radku Ciprijaniću za usluge. Istom pri svrhi god. 1342. sklopio se naročit odbor mletački, da prisluša poslanike kneza Nelepića i sinovca mu Koste.

Razsudnici odabrani bijahu *Leonard Mocenigo, Marko Bragadin i Marin Pasqualigo*. Razmirica budući teška i zamašna bude odgodjena i povjerena državnim odvjetnicima za proučavanje. Zato bi upućeno novo poslanstvo na knežev dvor u Knin, da zaglavi stvar u poslu trgovine, i da skloni Nelepića, neka uznastoji oko sinovca Konstantina, da se izmiri sa Šibenčanim, zadovoljujuć uvjetim i predlozim za odštetu.

¹ Monumenta. Vol. II, pag. 124.

² Monumenta. Vol. II, pag. 120.

³ Monum. Vol. II, pag. 153. — Prije toga dne 11. rujna u Mletcih bio je izabran odbor, da razvidi tužbe protiv kneza Nelepića i Konstantina ključkoga. U izpravi CCLIX, imenuje se knez Kosta *Constantinus de Glavez vel Clavez*.

Pregovori su se razvlačili na dugo i široko bez ikakva uspjeha, tako da Vieće mletačko dne 21. travnja 1343.¹ odasla providura u Hrvatsku, nalogom, da, ako nebi mogao utanačiti mir s Nelepićem, da mu se naviesti rat,² i da providur u Spljetu razvidi, kako bi se mogla zauzeti velika kula Nelepića (tvrđja) pokraj vrata grada. Medjutim u srpnju te godine Vieće mletačko naredi, da se čine ozbiljne priprave za rat, odabirajući kapetana i dva providura za vojsku, nalogom knezovim hrvatskim, da robe gdje god mogu dobra i ljude Nelepićeve, da haraju i ruše njegovu župu.³ Zatim posla u Bosnu Jakova Veniera, da skloni bosanski dvor protiv Nelepića, zapoviedajući na novo gradovim, banićim bibriskim i Kurjakovićim, da rade na zator i uništenje Nelepića. U kolovozu sklopi savez sa Šubićim, Pavlom i Mladenom, sabirući vojsku i odredjujuć platu kapetanu vojske. Zatim 9. rujna⁴ Vieće mletačko piše providurom u Hrvatskoj o nekoj nagodbi sa knezom Nelepićem, izjavom da su Ključić grad i Konstantin izključeni iz pogodbe mira, buduć da je pomenuti grad na pogibelj pograničnih gradova i zemalja; po tomu da je knez Konstantin izključen iz zaštite njegova strica u Kninu, zaključkom da se vodi rat proti istomu. Odredjeni bijahu kapetani vojske mletačke i poslani u primorje Nikola de Priuli i Nikola de Pisani, vlašću providura i kapetana. Ovi prispiju u primorje dalmatinsko, sjediniše svoju vojsku sa onom saveznih gradova, i vojskom Pavla ostrovičkog, Mladena kliškog i skradinskog, i kneza Jurja krbavskog. Savezna vojska krenu protiv Ključa,⁵ te ga stade obsiedati navalom, koja je bila junački odbijena od jake posade kneževe iz grada.⁶ Nego knez Konstantin, videći da toj sili neće moći na dugo odolievati, pristade na pledloge mira Mletčića i saveznika.

Po tomu, posredovanjem kneza Nelepića, bude 4. listopada 1343. na gornjem slapu Krke sklopljena pogodba mira, koju ćemo ovdje priobćiti u cjelini, obzirom na ogromne odštete, kao i teške posljedice neuspješnih poduzeća s obijuh strana slavno borećih se knezova. Pogodba mira sklopljena medju Mletčićim i knezom Nelepićem glasi ovako:

„U ime Krsta Amen, godine njegova porođenja 1343. indikcije 11. u subotu 4. listopada. Pogodba mira izmedju dužda Andrije Dandola i sjajnog i mogućeg kneza Nelepića Kninskoga,⁷ po poslanicim plemenitoj gospodi Nikoli Prioli i Nikoli Pisani — častnih mletačkih gradjana, odredjenim pro-

¹ Monumenta. Vol. II, pag. 169.

² Monumenta. Vol. II, pag. 185.

³ Monumenta. Vol. II, pag. 187.

⁴ Monumenta. Vol. II, pag. 190.

⁵ Lucio Memorie di Trad, pag. 198.

⁶ Otac Vinjalić u svojoj „*Storia della Dalmazia*“ drži, da je Ključić po saveznicim bio i osvojen i to navalom sa istočne strane (?!), ali to je nevjerovatno obzirom na tvrd položaj Ključa, koji teško da je mogao biti osvojen ma s koje mu drago strane a najmanje s istočne.

⁷ Monumenta pag. 196—200. U izvadku donosimo ugovor mira krčkoga, koji, malom razlikom, slaže se sa onim u Luciovejoj poviesti De reg. Dalm. et Cr. lib. IV. str. 266.

vidurima u Hrvatsku na ime Dužda mletačkog, u ime gradova i knezova hrvatskih, da se mir utanači sa Nelepićem i njegovim sinovcem Konstantinom. Sadržaj mira glasi: 1. Nelepići obvezuju se, da će uzdržati tvrd mir sa Šibenikom i ostalim gradovima podvrženim vlasti mletačkoj; 2. da mogu trgovci i građani Šibenika dolaziti i voditi trgovinu u Kninu i ostalim zemljama, tvrdjam i mjestima Nelepića i njegovog sinovca Koste, uvjetom da unapried za sve štete i deračine odgovara Nelepić i da zadovolji uvjetim mira; 3. da prama knezovim Šubićim, Pavlu i Mladenu kliškomu i Grguru krbavskom uzdrže iste obveze Nelepići, obratno knezovi prama Nelepićem; 4. da Nelepić naknadi Šibenčanima štete su 15 hiljada libara, kako po pogodbi sa providurim, većinu u novcu, te jedan dio da može namirit zamjenom krupnijega i sitnijega blaga; 5. da Konstantin Nelepić ima srušiti Ključić do naznačena roka, i da na tomu mjestu već se tvrdja ne može podignut. Nelepić ima dati zalog 10 hiljada libara dok nesruši Ključić; 6. da zalog Nelepićev u Mletcih od 20 hiljada libara po pravilim mletačke komore ima ista izdati dobit do mjeseca rujna sa hiljadu dukata; 7. da knez Nelepić ima tvrdo držati obveze naplaćujući Trogirane i Šibenčane sa 10 hiljada libara, uoblašćenjem da Vieće mletačko sve to može utjerati i poplatiti po svojim povjerenicim na baštini Nelepića i sinovca Koste. Uoblašćeni su takodjer poslanici Nikola de Priuli i Nikola de Pisani građani mletački, da nastoje neka se zaplijenjena dobra knezovim Nelepićim slobodno odpuste i pridadu; 8. da se s jedne i s druge strane zarobljenici odpuste; 9. da se knez Nelepić i njegov sinovac prime u građanstvo mletačko; 10. ako bi knez Kosta preko volje stričeve nasilno što započeo, da sam odgovara; 11. da se sve obveze tvrdo uzdrže i stranke se tvrdo zakleše na Svetom Evanđelju sa zakletvom, da se sve tvrdo imade obrdržavati i izvršivati“.

Pogodba učinjena na slapu Krke, kod mlina šibeničkih i skradinskih, prisutni poštovani u Krstu Otac gospodin Nikola po Božjoj milosti i Apostolskoj stolici, biskup kninski, plemeniti i sjajni plemići Budislav knez Ugrinić i Dujam pok. Martina Ludovika, mudri gospodin *Angelo Amici de Italii*, kancelar občine šibeničke, plemeniti ljudi *Kukšata* Nikolin iz Trogira, Ivan Egidijev iz Splita, poštovani i uvaženi ljudi Frano Alberti od Padue, Millantano Ivanov iz Parme, Vitale sin Marina Negri iz Mletaka i Rudolfo Betinji iz Bolonje i drugi svjedoci na ovaj ugovor pozvani i umoljeni.

Ja Guido Civrani¹ vrhovnom vlašću ovlašteni bilježnik, i skupnovlade mletačke pisac svemu bih prisutan i umoljen napisah ugovor. Odmah 4. listopada bi odgovoreno providurim u Hrvatskoj za otpust vojske i na stroja metalaca (baliste). Iste godine uputi providure u Hrvatskoj radi izvedenja pogodbe mira sa Nelepićem, da od istih traže naknadu u novcu, preporukom

¹ Ciuran: U Lucijevoj poviesti str. 206 nazivlje se Giuda Civrani.

da nastoje nek se sruši Ključić, branik Konstantinov. Medjutim u prosincu godine 1343. poslanik kneza Nelepića tražio je kod senata mletačkog, da se neruši Ključić, dočim je zahtievalo, da se obori tvrđja šibenička na granici. Vieće je zahtievalo, da se strogo izvedu pogodbe mira. Medjutim o Božiću iste godine bi podijeljeno građansko plemstvo Nelepiću od dužda Andrije¹ Dandola.

III.

Zadjevice ipak niesu prestale izmedju kneza Konstantina i grada Šibenika. Kosta harao je zemlje šibeničke i osvećivao se Šubićim na livadama i pašnjacima. Konstantin u svibnju 1344.² orobi šibeničko selo *Benići*, a Vieće mletačko na tužbu kneza Mladena naredi knezu šibeničkom, da povede iztragu radi šteta počinjenih.

Dok su se krvave borbe vodile radi Ključica, državni preokret u Hrvatsko-Ugarskoj, smrću Dragutina Roberta god. 1342., dade sasvim drugi tek državnim i ratnim prilikama u primorskoj Hrvatskoj. Ljudevit „veliki“, sin Dragutina Roberta, zasjednuv na prijestolje, težio je za samovladjom, na uštrb narodnih pravica i uništenje velikaških povlastica, stavi se da ustukne silu i komešanje mletačko u Primorju, da zaguši svaku klicu narodne slobode i da slomi odpor velikaša. Radi toga preustroji državnu upravu, uzpostavi niže plemstvo, pomoću koga ciljao je oboriti moguće stare knezove i ukinuti sve narodne pravice. U Primorju trajao je žestok rat. Dok je Ivan Nelepić s knezovima Gusićim i s Bosnom rat vodio, na južnoj strani knez radi Ključica nije dao mira gradovima i knezovima bibrskim. U krvavoj borbi i vitežkoj slavi zateče smrt Ivana Nelepića, koji ostavljajući vlast kneževsku na svojoj ženi Vladislavi ili ti Velislavi, ostavi svoju knežiju izloženu mogućim neprijateljima i teškim posljedicama, koje su kasnije zadesile hrvatske knezove i sve primorje. Sila Konstantina ključkoga nije se uztukla u ratu s Mletčići i s gradovi. Dne 17. veljače g. 1345. poslanik mletački kneginji Vladislavi Nelepićevoj prinese velike tužbe proti knezu Konstantinu radi haranja i šteta učinjenih Šibenčanima, tužbom na istoga, da nije srušio tvrđjave Ključa i da je podigao nove tvrđjave. Kneginja Vladislava obveza se tome poslanstvu mletačkomu, u komu je bio šibenički knez Mauroceno, Angel Amicis de Italis, Marko Zane bilježnik, a ovim kneginja pridruži svoga poslanika, te u Šibeniku, u kući gosp. Desine Caladića obeća izravnati sve razmirice i naknaditi štete.

Prisutni u sboru Desina Kaladić,³ Radoslav *Slavinić* iz *Badnja* iz knežije gospodje Vladislave kninske i mletački povjerenici gosp. *de Scagno* i

¹ Monumenta. Vol. II. pag. 207.

² Monumenta. Vol. II. pag. 233.

³ Monumenta. Vol. II. pag. 239.

Magister Matija iz *Perugje*, bilježnik Alberto Arandi iz Padue, te *Magister* Anguello odbornik občine šibenske i ostali umoljeni, pozvani za sklapanje ugovora, pisac ovlaštenik Marko Zane.¹ Rek bi, da je Konstantin malo gledao na savjete i naloge kneginje Vladislave i sina joj Ivana jer Mletčići teško se tuže, da Konstantin i njegov puk napadaju šibeničke granice, i da tvrđjave neće da sruši, pitajući izplaćenje svote od pet hiljada libara, da prolaz trgovine nebude opterećen i da prost prolaz putnicim bude u knežiju kninsku. Poslanici mletački primljeni su svetčano u dvorani palače gospodje kneginje Vladislave. Utanačeno izmegju šibenskog kneza i kneza Grgura vrbničkoga (comite Gregorio Verbanienti), i sve utvrđjeno u gradu Kninu, u istoj dvorani gospodje Vladislave kninske. Prisutni ugledni ljudi: Lovre od Cindro iz Spljeta, Ivan sin kneza Martina Dumoje, Obrad sin Milete Mančića, Prandin Pisano, rečeni Vesinja i mnogi drugi umoljeni pozvani svjedoci. Marko Zane pisar. Knez Konstantin nikada nepokloni se sili Mletačkoj, niti nalogu kneževskog dvora u Kninu, jer Mletčići u kolovozu 1346 nastojahu oko kneza Ivana u Kninu, da Konstantin nebi utvrđjivao Ključa. Kad to nije sve uspjelo, tada Mletčići (1346., 22. rujna) odaslaše svoje poslanike u primorje hrvatsko, nalažući Šibeniku i moleći kneza Mladena Šubića, da sruše Ključić² i tvrđjave okolo njega. Rek bi da je svakako bilo teško poduzeće Šibenika i Šubića. Zatim iste godine 30. rujna Staro-vieće naredjuje Načelniku kopna, da radi onako, kako mu se bolje uzvidi radi sile kneza Konstantina i njegova grada Ključa (Castrum comiti Constantini). Vjerojatno je, da je i unapried Ključić ostao u vlasti kneza Nelepića, a Mletčićim već dosadilo napadati ga, pošto su već iztrošili u tomu ratu mnogo novca, vojske i pameti, ostavljajući Šibenčane³, da se nagadjaju s knezom Konstantinom kako mogu i znadu bolje, tim više, što je Mletcim velika pogibelj zaprijetila od Ljudevita Velikoga. Nakon godine 1346., koje li su bile sgode i nesgode, kakova li sudbina Ključić-grada, povjestnica nam pripovieda posve malo, te već i nespominje kneza Konstantina.

Sva je prilika da će knez Kosta biti ostao gospodarom i vlastelinom Ključića do svoje smrti. Kad kašnje Ljudevit Veliki sadje u primorje, da stegne moć velmoža, proti njegovoj sili nije se mogla na dugo održati kneginja kninska Vladislava. Knin zaposjednu kraljeva vojska. Kneza Ivana Nelepića kninskoga isti Ljudevit pomače u Cetinu. Ostali gradovi ostali su u vlasti prve vlastele i gospodarâ.

¹ Monumenta. Vol. II. pag. 240. Actum in castro Tinini in sala palatii domine comitis.

² Monumenta. Vol. II, pag. 385. . . . quod fortificia quam hedicari facit Constantinus ruinetur etc. Podori tvrđjave i utvrda, koje je Nelepić podizao na obranu Ključa, opažaju se uzduž kose ključke, jedna na podnevnoj brini više utoka Čikole u Krku, te na onostranoj gredi prama Ključici na sjever Brnjici, riedki podori na glavi velike špilje, prizide na špilji točilo je zasulo. Ova špilja od prirode spominje se u Monumenta str. 298 „quadam grota“ itd.

³ Lucius de regn. Dalm. et Croat. Vol. IV. pag. 212.

Drugim Ljudevitovim posjetom u Dalmaciju Ključić bude povjeren plemenu Ugrinića, koji su malo prije od Mletčića tražili sam poglaviti grad Knin. Ivan Konstantinov 1374. zadobi gospodstvo u Skradinu, u komu je postao načelnikom iste godine. Kad se zabani u primorskoj Hrvatskoj Ivan Nelepić Ivanov Cetinski (god. 1410—1420.), rođak Ivanu skradinskomu, u toj prostranoj baniji, uz ostale područne gradove, banovoj vlasti podložne, Sinj, Cetin, Omiš, Viseć, Lovinac¹, Zvonigrad, Čačvinu, Vrliku, osta i Ključić sasvim da su Ugrinići i nadalje u njemu ostali kao kaštelani, razpoložujući s negdašnjim tad ograničenim vlastelinstvom kneza Konstantina Nelepića.

Drugom polovicom XV. vieka, pak napried kako su se banovi u Primorskoj Hrvatskoj mienjali, tako je i Ključić spadao u vlast i pod građjansku upravu banova, od Petra Talovca do Sperančića (god. 1444—1590.). Kad je Berislavić stupio na bansku stolicu u Hrvatskoj, još tada su posebni velmože i plemići sjedili u svojim utvrđenim gradovima, tako Kružići u Klisu, Nehorići u Petrovcu, podban Marčinko u Kninu, a možda jedan kaštelan u Ključu i Nečvenu. Za vrijeme strašne poplave turske u dolnje strane (godine 1514—1523.), turci su zaposjednuli i utvrdili stare gradove, ali o Ključu se nenalazi nikakve viesti. Vjerojatno je, da su i njega turci zaposjednuli, jer u pučkoj pjesmi i predaji spominju se stari bani² i kaže se, ako i neizvjestno, o begu i dizdaru Ključa grada na Čikoli.

* * *

Godine 1546. dogodila se blizu Ključa strašna bitka,³ jer tu krajišnici sa srdari potukoše strašnoga bega Filipovića, koji je iz Knina harao i napadao dolnje krajeve. Istom kašnje probudila je ratoborna trublja tavana kulišta Ključić grada god. 1648., kadno krajine s Foškolom⁴ udariše sa Šibenika, da gone Turčina iz hrvatske starine.

Od tada ostade u zaboravi i u tamnilu taj soko na tvrdomu klisu, kajući dane svoje negdašnje slave, živ spomenik hrvatskog junaštva i vitežtva

¹ Ljubić. Ogledalo književne povjesti, dio II, str. 29 i 51.

² Na pir zove Martinuševića

Od Blagaja Zlatonosovića

Još i Mlada Ugrinića bana,

Na Čikoli od Ključića grada

Kačić, u pjesmi Stjepana Kristića i njegovih svatova, str. 74. Izdanje Hartmanovo god. 1872.

³ Bilješke iz Liber archivalis conventus Vissovatii od pokojnog fra. Stipana Zlatovića.

⁴ Bilješke iz Liber archivalis conventus Vissovatii od pok. fra. S. Zlatovića.

